

Zooterapie v profesionální sociální práci

Kateřina Thelenová

ABSTRAKT

Cílem článku je reflektovat primární výstupy výzkumu možností využívání potenciálu zvířat v sociální práci. Výzkum je realizován od roku 2016 nestátní neziskovou organizací Elva help z. s. v Liberci a v roce 2018 stále pokračuje. Konečným účelem textu je formulovat základní požadavky na praxi a vzdělávání profesionálů v sociální práci se zaměřením na kvalitu v procesu využívání potenciálu zvířat v sociální práci.

ABSTRACT

The goal of the article is to reflect the primary research outcomes of the options in using the animal potential in the frame of social work. The research has been held since 2016 until now by the non-profit non-government organisation Elva help z. s. in Liberec. The final purpose of the text is to formulate basic demands for the professional social work practise and education focusing on the quality of the process of using the animal potential within social work.

ÚVODNÍ POZNÁMKY

Výzkum profesionální zooterapie v sociální práci byl ve svých prvních šesti měsících (srpen 2016 až leden 2017) součástí projektu ESF,¹ který se zaměřuje na rozvoj kompetencí profesionálních sociálních pracovníků v oblasti indikace zooterapie pro potřeby sociálních služeb a sociální práce a jehož realizace končí v červenci 2018. Projekt a výzkum navazují na úspěšnou sociální inovaci zmíněné neziskové organizace z roku 2015 s názvem Pes – asistent – psychosociální rehabilitace.² Projekt tak navazuje na dovednosti a znalosti realizátora jak v praxi, tak ve výzkumu zooterapie v sociální práci. Je důležité připomínat, že praxe NNO Elva help z. s., jejích spolupracujících organizací, stejně jako výzkumná reflexe v dané oblasti, se zaměřují na **profesionální sféru sociální práce na prvním místě** a v jejím rámci na profesionální způsoby užití potenciálu zvířat v interakci s klientem. Stejně tak je nutné zdůraznit, že onou interakcí s klientem není (jen) *terapie*, byť je tento termín ukryt v základním slově *zooterapie*. Užití termínu zooterapie vychází z českého terminologického úzu a kontextu přístupu, který formulovali zejména Tvrdá (2005), Velemínský (2007) a Eisertová (2009) a v duchu výzkumů právě těchto autorů je mj. prezentován také v *Encyklopedii sociální práce* (Matoušek a kol. 2013). V anglicky psané literatuře se v daném diskurzu setkáme s termínem *animal-therapy* a častěji *animal-assisted therapy*.³

1 Projekt Nová řešení pro rozvoj kompetencí zoo-terapie v sociální práci, číslo CZ.03.2.63/0.0/0.0/15_023/0001508 (web: <https://zooterapie-elvahelp.dudaone.com/>).

2 Projekt Pes – asistent – psychosociální rehabilitace, číslo CZ.1.04/3.1.02/B7.00025 (web: <https://pes-asistent.dudaone.com/>).

3 Dále si musíme na místě slova *therapy/terapie* představit také další označení aktivit v sociální práci nebo obecně v práci s klientem, člověkem v tíživé životní situaci. Jedná se ze-

Užití termínu zooterapie je v tomto textu důležité pro odlišení od obecněji známého slova *canisterapie*, které — mj. dle zjištění zde prezentovaného výzkumu — je užíváno velmi volně pro jakékoli aktivity, které zahrnují zvíře a člověka a jsou obecně považovány za uzdravující, léčebné, relaxační apod.

Smyslem projektu *Nová řešení pro rozvoj kompetencí zoo-terapie v sociální práci* je zdůraznit rozdíl mezi profesionální sociální prací s pomocí zvířete a ostatními aktivitami, které zvíře zahrnují, mohou mít užitek, nelze je však zahrnout do diskurzu sociální práce. Snahou je zde přispět do důležité diskuse, která je a musí být vedena na poli tzv. profesionalizace zooterapie.

VÝZKUM MOŽNOSTÍ ZOOTHERAPIE V PROFESIONÁLNÍ SOCIÁLNÍ PRÁCI

Výzkumné aktivity v oblasti profesionální zooterapie v profesionální sociální práci jsou ve zmíněné NNO motivovány mj. snahou o propagaci modelu AASW — Animal Assisted Social Work — který propojuje obě zmíněné oblasti.⁴ Pouze data získaná metodologicky ukázněným způsobem, data reflektující aktuální požadavky praxe sociální práce, mají výpovědní hodnotu, která může pomoci AASW legitimizovat také v českém sociálním prostoru.

Zde prezentovaný výzkum možností zooterapie v sociální práci je realizován od srpna 2016 dosud a sběr a vyhodnocování dat budou pokračovat do konce roku 2018. Metodika šetření zahrnuje jak dotazníková šetření, tak rozbory video a audio nahrávek z realizace tzv. odborného profesního fóra.⁵ Součástí výzkumu byly otevřené rozhovory, jejich následné přepisy a indexace, individuální rozhovory, skupinové rozhovory, studium dokumentů — textů, které na jednotné zadání samostatně vypracovali všichni účastníci odborného profesního fóra. Výzkum zahrnuje a jako zdrojová data využívá poznámky a zápisy zoo-terapeutky specialistky, která provázela odborné profesní fórum (dále také OPF) a mentální mapy, zápisy z brainstormingu a další poznámky facilitátorů, kteří se na většině setkání OPF podíleli. Výzkum probíhá také ve spolupráci s Technickou univerzitou v Liberci (TUL) a Univerzitou Palackého v Olomouci, kde vznikly kontrolní skupiny pro dotazníková šetření. Studentům bakalářských studijních programů Sociální práce a Speciální pedagogika na TUL je nabízena možnost realizace a vyhodnocování dalších dat do podoby vlastních bakalářských prací.

---

jména o termíny: *education, activation, intervention, crisis response* (Eisertová-Bicková, Mojžíšová in Matoušek 2013, s. 285).

- 4 Termín AASW je terminologicky ukotven zejména v USA, např. na University of Denver, Graduate school of Social Work, kde lze studovat akademický program Animal-Assisted Social Work (Graduate school of Social Work, online).
- 5 Odborné profesní fórum vzniklo jako specifická tvůrčí platforma tohoto projektu. Bylo realizováno po celou dobu trvání projektu (srpen 2016 až červenec 2018) a celkově se jej zúčastnilo přes 60 osob z celé České republiky. Jednalo se o osoby profesionálně zapojené do praxe sociální práce, zkušené dobrovolníky či neformální pečující. Účastníci byli rozděleni do 5 skupin a každá skupina spolupracovala v rozsahu 70 hodin (po 60 minutách) společných diskusí, tvůrčích workshopů a praktických ukázek na tvorbě nových kompetencí pro zoo-terapeuta v profesionální sociální práci.

Respondenty výzkumu jsou profesionální sociální pracovníci, pracovníci v sociálních službách, studenti sociální práce v denním i kombinovaném studiu a/nebo respondenti, kteří splňují více těchto charakteristik současně. Všichni respondenti mají buď zkušenost s dobrovolnickou činností, nebo neformální péčí a sami aktivně vyhledali realizátora projektu a požádali o účast na OPF. V kontrolním souboru jsou respondenti, kteří splňují všechny uvedené znaky, liší se tím, že sami aktivně nevstoupili do projektu, neprojeví tedy sami aktivní zájem o téma profesionální zooterapie.

Výsledky šetření ukazují propast ve vnímání zooterapie mezi laiky, zasvěcenými laiky, poučenými pracovníky a profesionály. Zasvěcení a poučení se nedokáží vžít do způsobů myšlení široké veřejnosti a představit si její očekávání a představy. Z toho jasně plyne **nutnost a potřeba hledat způsob efektivní komunikace tématu profesionální zooterapie v sociální práci** a v sociální službě. Nutnost publikovat srozumitelné texty, prezentovat (se) v médiích, diskutovat na sociálních sítích.

Další dílčí výstupy výzkumu jsou prezentovány níže a jsou z nich odvozena doporučení pro praxi profesionální sociální práce a dalšího vzdělávání.

DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Obecným výstupem projektu je konstatování **vyšší míry efektivity** ve způsobech dosahování stanovených cílů prostřednictvím **platformy odborného profesního fóra**, která se prostřednictvím dat z výzkumu ukázala být prostorem nikoli jen pro sdílení, ale pro **vytváření** dílčích nových znalostí a dovedností a jejich současném kotvení v kontextu a odborném diskurzu sociální práce. Účastníci OPF a současně respondenti výzkumu pojmenovali aktivity OPF jako vysoce *konstruktivní*, jako *účelnou práci na sobě sama* a současně na obecnějším zázemí vlastní *profesní role kombinující zooterapii a sociální práci*. Pojmenovali momenty „aha-efektu“, kdy si prostřednictvím diskusí, facilitace a brainstormingu vytvořili v dosavadních poznacích nové souvislosti, což jim pomohlo změnit nejen optiku, ale také realizaci konkrétní praxe. Sami uváděli příklady situací, kdy nové poznatky získané na OPF obratem ověřili ve své praxi a popsali jejich efekt na všechny účastníky zooterapie v profesionální sociální práci. Realizace OPF je výzkumem hodnocena jako dobrá praxe.⁶ Příklad dobré praxe OPF ukazuje na nutnost **propojování emoční a věcné stránky poskytování služeb profesionální zooterapie** v profesionální sociální práci. Z uvedeného vyplývají doporučení pro praxi v oblasti dalšího vzdělávání v sociální práci:

- posílit zastoupení velmi konkrétních a na jednotlivé dovednosti zooterapie v sociální práci zaměřených akreditovaných kurzů (nikoli obecných základů a úvodů do);

⁶ Způsoby realizace odborného profesního fóra jsou popisovány v dílčích dokumentech a výstupech projektu, které jsou a budou doplňovány na webových stránkách projektu, <https://zooterapie-elvahelp.dudaone.com/newpage1>. V červenci 2018 bude dostupná publikace příspěvků z konference projektu, v níž bude možné příklad dobré praxe OPF také nalézt: THELENOVÁ, Kateřina (Ed.) *Možnosti profesionální zooterapie v sociální práci*. Sborník příspěvků. Liberec: Elva help z.s., 2018. ISBN 978-80-270-3766-7.

- rozšířit nabídku akreditovaných kurzů v sociální práci v oblasti jednotlivých konkrétních speciálních potřeb klientů sociální práce nikoli obecných vstupů do tématu (např. nikoli kurzy typu „úvod do problematiky autismu v sociální práci“, ale „techniky komunikace s dítětem s PAS v sociálně ohrožené rodině“);
- zaměřit další vzdělávání sociálních pracovníků do oblasti efektu, který mají speciální potřeby klientů na jejich každodenní život, nikoli vzdělávat sociální pracovníky ve zvládnání diagnostiky a diagnostických kritérií jednotlivých druhů postižení;
- nabízet kurzy dalšího vzdělávání se zaměřením také na způsoby realizace kvalitního sociálního šetření tak, aby mohla být formulována skutečná nosná zakázka, zejména pokud jde o využití potenciálu zvířete v sociální práci.

Další doporučení jsou teoreticko-metodologického charakteru a jsou výzvou pro další výzkumy v sociální práci, pro vzdělavatele v sociální práci zejména na vyšších odborných a vysokých školách. Dle výstupů výzkumu je třeba hledat odpovědi mj. na následující otázky:

- „Co je to vlastně profesionální zooterapie a které aktivity do ní patří?“
- „Jak lze metodicky zařadit profesionální zooterapii do sociální služby a kdo za její realizaci nese zodpovědnost?“
- „Jaké jsou základní a nepřekročitelné personální podmínky pro realizaci skutečně profesionální zooterapie v sociální práci?“
- „Jaká je informovanost zainteresovaných profesionálů o zooterapii a z jakých zdrojů vychází?“
- „Jaké existují a mohou existovat nástroje hodnocení kvality profesionální zooterapie v sociální práci?“
- „Kdo určuje a má určovat kritéria kvalitní a profesionální zooterapie v sociální práci?“
- „Jaké kvality má mít zvíře, jehož potenciál vstupuje do realizace sociální práce?“

Z dosud vyhodnocených souborů dat vyplývají také požadavky, které již nejsou formulovány jako otázky pro další vývoj profesionální zooterapie v sociální práci, ale jako její imperativy:

- Nutný je vznik metodiky profesionální zooterapie v sociální práci.
- Nutnost vyjednávání s Ministerstvem práce a sociálních věcí s cílem vytvoření legislativního rámce profesionální zooterapie v sociální práci.
- Nastavení mechanismů sdílení dobré praxe.
- Zavedení supervize a systému hodnocení kvality.
- Rozvíjet vzdělávání (viz výše).
- Posílit integraci profesionálně realizované zooterapie v sociálních službách.
- Vytvořit profesní sdružení/společenství profesionálů zoo-terapeutů v sociální práci.

ZÁVĚR

Výzkum přinesl mnoho výstupů a výsledků, které jsou průběžně publikovány ve sbornících a časopisech. V průběhu realizace projektu vznikly také na základě výzkumných výsledků akreditační materiály a úspěšně akreditované kurzy dalšího vzdělávání v sociální práci v NNO Elva help z.s., které reagují na výše uvedenou velmi konkrétní poptávku z praxe.

Za základní problém lze však považovat skutečnost, že neexistuje ukotvení profese zoo-terapeuta — specialisty v sociální práci, zde je třeba vyvinout iniciativu pro její začlenění do národní soustavy kvalifikací. Teprve následně lze formulovat metodické, organizační a případně legislativní rámec pro výkon této činnosti. Již nyní je však možné pracovat na posílení informovanosti zainteresované části veřejnosti o tom, že profesionální zooterapie v profesionální sociální práci není živelná aktivita „hodné paní se psem“, ale vysoce odborná činnost systemického charakteru, která nijak nevybočuje z mantinelů profesionální sociální práce. Naopak do nich přináší nový prvek — potenciál zvířete — vše ostatní zůstává.

LITERATURA

- EISERTOVÁ, Jaroslava. *Canisterapie jako podpůrná terapeutická metoda u dětí s hyperkinetickým syndromem a u dětí s dětskou mozkovou obrnou*. [online]. České Budějovice: Zdravotně-sociální fakulta Jihočeské univerzity, 2009. [vid 14. 6. 2018]. Dostupné z: https://theses.cz/id/iliyt8/downloadPraceContent_adipIdno_16520. Disertační práce. Zdravotně-sociální fakulta Jihočeské univerzity.
- EISERTOVÁ-BICKOVÁ, Jaroslava, MOJŽÍŠOVÁ, Adéla. Zooterapie a zoorehabilitace. In: MATOUŠEK, Oldřich, a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013, s. 285-287. ISBN 978-80-262-0366-7.
- GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL WORK. *Animal-Assisted Social Work Certificate*. [online]. University of Denver, 2018 [vid 14. 6. 2018]. Dostupné z: <https://www.du.edu/socialwork/programs/oncampus/twoyear/certificates/aaswcertificate.html>.
- THELENOVÁ, Kateřina. *Možnosti profesionální zooterapie v sociální práci*. Výzkumná zpráva z projektu „Nová řešení pro rozvoj kompetencí zooterapie v sociální práci“. [online]. Liberec: Elva help z. s., 2018, [vid 14. 6. 2018]. Dostupné z: <https://zooterapie-elvahelp.dudaone.com/newpage1>.
- THELENOVÁ, Kateřina (Ed.) *Možnosti profesionální zooterapie v sociální práci*. Sborník příspěvků. Liberec: Elva help z.s., 2018. ISBN 978-80-270-3766-7.
- TVRDÁ, Andrea. *Canisterapie — krizová intervence*. In: *Mezinárodní seminář o zooterapiích. Tvorba norem praxe I*. Sborník příspěvků. Brno: Sdružení Filia, 2005.
- VELEMÍNSKÝ, Miloš, a kol. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice: Dona, 2007. ISBN 978-80-7322-109-6.